P. Hansen: Om Haandtering, af praktisk Jordemo[illegible]
1816.

Jordemodern.

C. H. [illegible]

150

Vor Handtering,

en Komedie om Jøderne,

upartisk bedømt,

tilligemed et Par Ord

om

Hofraad Meiers Biographie,

af

P. Hansen.

Kiøbenhavn, 1816.

Paa Forfatterens Forlag, trykt hos J. F. Schiøt

Tre Aar ere næsten henrundne, siden vore Presser svedede i den berygtede Jødefeide, som begyndte, da Høstgildets Forfatter fremstod som drabelig Kiæmpe og henkastede Stridshandsken, den Kloge og Daarer optoge. Som hver Mand altforvel veed, endte dette lille Korstog, som hine store, til ingen Fordeel for Kristenheden; og intet Tab for Jødedommet; og det sandsynligviis, ligesom ved vore Forfædres Korstoge, formedelst Mangel af Enighed paa de Kristnes Side. Feiden ophørte — Publikum blev ligesaa klog som før — Jøderne, uagtet Horrebovs Krønike, ikke bedre — den politiske Horizont syntes klar og blid — Guds Sol opgik, som før, hver

Dag over Gode og Onde, og Kristne og Jøder gottede sig om Kaps over Kraftgeniernes Fadæser i vore offentlige Blade.

Men denne Rolighed var kun et Havblik, om spaaede Uveir, der optrak fra vort Nabolands skysvangre Himmel. Længe ymtede Rygtet om et saadant Phenomens Komme; Mange vilde endog have seet en Komet, der bebudede det; alt hørtes paa Gader og Stræder dets Navn hvidskes, men almindelig hørtes: det gaaer over — det er en af de Formørkelser, Almenakken fortæller ikke blive at see paa vor Horizont. Og den tordensvangre Sky havde sandsynligviis, som saa mangen, der sendes os med Vind fra Tydskland, passeret vor fredelige Stads Zenith uden Explosion, dersom den ikke uheldigviis havde stødt paa et andet Meteor, der havde reist sig fra Kallebodstrand, og allerede i nogle Dage var bleven begavet af Kristne og Jøder. Dette sidste var for høit, dets Antagonisme for stærk til at Tordenskyen fra Tydskland kunde

holde tæt og passere over det uden at brydes de fiendlige Polers Sammenstød frembragte en Explosion, der blev til en Ildkugle, som brast, og hvis Stykker nu opsamles paa Østergade i Tusendtal og ombæres i Gader og Stræder. Na — hast's gesehen? gjenlyder det i hele Compagniestræde — na — fangt's wieder an — hat man doch gar keine Ruh! — unser Verkehr — na — was hat man den mit unsern Verkehr?

Ja unser Verkehr er Phenomenets Navn, som rimeligviis i Uger og Maaneder vil give Stof til Tanke og Tale.

Paa tydsk Grund fremstod denne Tornvært, og paa dansk omplantedes den af Moses's og Jesus's djærve Oversætter. En Forerindring af Oversætteren bedømmer Skrivtets Værd, og denne synes unegtelig at behøve et Raisonnement, der forhøier den over dens intrinsike Valuta, for at Folk skal kunde fatte, hvorfor en Thomas Thaarup vilde give sig af med saadant Qvark; thi Styk-

kets Æmne, at en Skakkerjøde sender sin Søn ud i Verden, for at begynde Faderens Handtering, at denne, som en fattig Djævel møder Foragt af hvem, han støder paa, at han derpaa, efter at en falsk Efterretning om en Lotterigevinst, han skulde have vundet, har udbredt sig, feteres af dem, der foragtede ham, og da Sandheden opklares igjen, sparkes af Alle, berettiger vel Oversætterens Dom, at Stykket har Nutidens sjeldne Dyd ved et Drama: Handlingens Eenhed; men denne Dyd kan dog vel ogsaa drives for vidt; thi om et galt Hoved fandt paa at give et Stykke som bestod i at Teppet gik op, at endeel Komedjantere nøs en Tidlang og sagde Prosit til hinanden, saa var der ogsaa Eenhed i Handlingen, men denne Eenhed var, hvad nærværende Stykke nærmer sig til, en Nullitet.

Hvor jammerlig forslidt er ikke det Æmne, at en fattig Djævel, som paa engang bliver riig, kredenzes af dem der foragtede ham, og spyttes paa af disse samme, naar han igien

er bleven til sit forrige Intet. Og har da Handlingen mere lystigt og underholdende Udseende, naar den hensættes imellem Jøder end imellem Kristne? vor gamle Holberg har jo flere Gange ladet os skue at blandt disse som blandt hine

"Guldet kun giør Ærens Mand."

Naar derfor Oversætteren opregner Stykkets Fuldkommenheder, saa maae vi blive ved vor Pastand, at han allene giør det, for at vi skulle kunne begribe hvorledes Forfatteren af Høstgildet vilde oversætte en saa maadelig Farce, der allene giør Opsigt, fordi den er ondskabsfuld. At Piecen i øvrigt har vundet ved Oversættelsen er unegtelig.

Hvad nu de enkelte Karakterer angaae, da forekommer det os, som en af Hovedpersonerne, eller maaskee efter Forfatterens Mening Hovedpersonen selv, Jacob mangler Sandhed ɔ: han er et Ideal som ligner Intet i den virkelige Verden. En Jødedreng, som fører den laveste Jødepøbels Sprog og i

dette taler om Æsthetik, om Elegier og Jamber, om Recensioner — som spørger om man omsonst kan gaae i Kirken — som deklamerer i Henrykkelse — som hist og her lader spore et godmodigt Gemyt og paa andre Steder deler Sentiments med den lede Aand — er vel et moralsk Særsyn, til hvilket Kompagniestrædet, Læderstrædet, Badstustrædet &c. vanskelig skal opvise Originalen.

Og nu Jomfru Lydia — som uforskyldt har faaet det kiønne Navn — kan være at i Forfatterens Hiem saadanne Jødepiger gives, men have vi dem her? eller rettere, haves de her i saadan Mængde, at en Jomfru Lydia ikke møisommelig maa søges? gjerne tilstaae vi vor indskrænkede Omgang med Mosaisterne og troe derfor Muligheden i, at der blandt os gaves Døttre af dem, hvem denne Svøbe af Satyren rammede, men at disses Antal er stort og forholdsmæssigt større end blandt Piger af vort Troessamfund troe vi sværligen.

Den saa kaldte Kapelmester skal dog vel ikke søges blandt vore Komponister, og i saa Fald kunde han jo i Oversættelsen ganske være borte — Stykket havde jo da vundet i Eenhed; men i Forerindringen lader det som om han just skal giøre Effekt. At vore Hverdags Komoediefabrikører (maaskee kunde vi talt singulariter) burde forrexes lidet for deres poetiske Makværk, og at en Tomas's Pen behøves dertil, sande vi gierne, men vore erkjendte Kunstnere, som maae pine Melodier af sig, der skal passe til den slette Prosa, der nu og da skal passere for Poesie, bør dog være frie for Satyren; da deres Arbeide maae ansees som Straf nok for den Deel, de have i at deslige Misfostere faae Theaterlampernes Lys at skue.

Om de øvrige Karakterer hedder det i Forerindringen: hvilken Jøde eller Christen kan billige dem? og hvo af begge Samfund vove at miste deres Tilværelse og Skadelighed?

Sandeligen det er haardt dersom der endnu blandt Bekjenderne af det mosaiske Troessamfund findes Originaler til Karakterskildringen en Abraham Hirsch, som da han jager sin Søn ud i Verden for at skakkre siger ham følgende trøstelige Ord til Afsked: "Pas op, jeg Dig vil gæve en Lærdom med paa Veien: Naar Du gaaer og kommer icke vier og halvfemtsindstyve Gange rigere igien, so skal jeg spitte i Din Gesickt; Gae, lat Folk sparke paa Dig, lad Dig smitte paa Døren og ned af Træpperne, lad Dig klage an for Stats Hofretten, lad Dig med Strikker og Kætter binde, lad Dig kaste i Stokhusen, lad Dig katte halv Død, forstaae! uden at bekænde, Du maae Din Natur tvinge; men (truende) rig maae Du blive".

Oversætteren siger, at om man end indrømmer at Skakkerie er aftaget, saa maae man dog tilstaae at den gamle Suurdei endnu ikke er udryddet.

Han synes altsaa at tilstaae at Skakkeriet er aftaget, og det er kun med Hensyn

paa Muligheden af, at det ringe Antal Skakkere, der endnu findes i Nationen, var istand til at vedligeholde den fordærvelige Aand, ja endog forvolde dens Udbredelse paa ny, at han har fundet Kald til at bruge Satyrens Svøbe — men er dette hans Overbeviisning, var det da billigt, saaledes at bruge Pidsken, og at give Sidehib til dem, der ikke mere kunne kaldes Skakkere end Mængden af vore kristne Kiøbmænd. Og er Skakkernes Antal blandt Jøderne for Tiden ringe — en Sandhed som vi vel allerede takke, og mere og mere ville takke vor virksomme Politidirektør for — mon de kristne Skakkeres Antal ikke forholdsmæssig ville findes større; thi hvad skal man vel kalde den Klasse af Marskandisere*), som Politiet hvert Øieblik maae korrexe for Hælerie og andre Kneb? er Skakkernavnet vel ikke for hæderligt for disse? (i Tydskland hedder kristne og jødiske Skakkere **Trødler**) eller

*) Hver Retskaffen i denne Stand ufortalt.

skal det allene tilhøre Jøden, fordi han driver sin Haandtering paa Torvet under Guds Himmel, medens de kristne Skakkere drive deres Uvæsen i Kjeldere? det synes jo endog som om Skakkeriet, medens det aftog blandt Jøderne, har tiltaget blandt de Kristne, og havde Regieringen ikke paa Politidirekteurens Forestilling sat et Maximum for Antallet af Marskandiser, havde disse vel, Bedragerne med de Retskafne, formeret sig i det Uendelige, og kappedes med Dandsebodværterne om hvem der kunde stille den største Armee i Marken.

Men er det kun uafgiort, i hvilket Samfund der forholdsmæssig til Menneskenes Antal findes den største Mængde af Skakkere var det da ikke bedre, at øve Svøben paa den hele Klasse af begge Religioner, dersom man troede at dette virkelig kunde være gavnlig, end at tage hver Menighed for sig? thi skulde den gamle kloge Tomas vel troe at han har stiftet nogen Nytte ved sin Bog? den saan

en Klasse blandt Jøderne, som kun have Navnet tilfælles med Skakkerne — den ærgrer en større Klasse, som drive Handteringen en gros, men den forbedre dem ikke — den virker intet paa den egentlige Skakkerklasse, Abraham Hirsch's Konsorter, som ikke læse den, og kun von Hørensagen lære den at kjende — hvad Gavn stifter den da? Men heel vel vide vi, at vi prædike for døve Øren naar vi vilde forsøge at overvinde

den Skjald heel stiv udi Sinde,

der forfegter sin Tro med lige Standhaftighed, hvad enten han (som eengang) skraaler til dens Ros, hvem ufødte Slægter ville forbande, eller (som for 3 Aar siden og nu) drager til Feldts mod Skakkerne.

Dog — Bogen skulde vel engang faaet en dansk Kiole paa, og da kunne vi ikke negte, at dens nærværende er heel mesterlig, og i saa Henseende skyldes Oversætteren Tak; hvad Lokaliseringen angaaer, da er den vel lykket, og hist og her træffende, f. Ex. paa Fæhove-

det, der lader Børnene kiøre op og ned af Træerne, paa Matematikeren, o. s. v. *). Derimod savne vi Contrafeier af Jødelapser hos Conditorer, i de Klubber, hvor de taales, paa deres Sommersejourer i Lyngby. Saare kostelige Steder har Pjecen til Lungernes Rystelse; hvortil vi regne Scenen imellem Polckwitzer og Jacob, da hiin vil engagere denne i sin Tieneste og blandt hans Forretninger som Valet de Chambre opregner, at han skal vixe ham Stevlene og berste Steven fra Kjoler og Frakker — sitte sig

*) At en Jøde, som intet har lært og pludselig bliver fra Prakker en Matador, er et utaaleligt stolt Væsen, er destoværre en bedrøvelig Sandhed. Forfatteren kjender flere af denne Art; han vilde kun ønske, at naar de saa stolte sidde paa deres Heste eller i deres Vogne, de vilde kaste et Blik tilbage i Fortiden og erindrer hvad de have været og hvorledes de kun blot ved Tids Omstændighederne (destoværre)! ej ved deres egne Fortjenester, have hævet dem op paa Lykkens Top.

hus hans Datter og snakke po Fransesk med hende og slaae i Klafieren med hende, og re=sensere ved hende og gere Æresvers paa Polck=witz Ferstand, lade dem trikke, pudse Knive og Gafler, deklamere sine Vers, staae bag paa Offenbakkeren o. s. v. — Scenen imellem Styverfænger og Jakob, da denne troes at have vundet en Qvaterne og endelig Jacobs sidste Monolog.

I Forerindringen yttres at Stykket, op=ført paa den Danske Skueplads, vilde bidrage til at bortrydde Hindringer, der endnu mod=staae Jødernes Forædling. Rygtet har sagt, at da Originalen skulde opføres paa Berliner=theatret, gjorde de derværende Jøder anseelige Tilbud for at forebygge det, og skreve derom til Kongen, som den Gang opholdt sig i Pa=ris; men Stykket opførtes forinden hans Re=solution ankom, der skal have forbudet dets videre Opførelse.

Oversætterens Yttring om Gavnligheden af denne Farces Opførelse paa det Danske

Theater maae vi ansee for hans Spøg, og troe, at den som saadan vil optages af de Mænd, som herover have at raade.

P. S.

Da jeg som bekjendt opholder mig paa Landet, faaer jeg af og til fra en god Ven i Byen, Efterretning om Kjøbenhavnernes Giøren og Laden, og modtog saaledes for nogle Dage siden et Brev fra en god Ven som indeholdt hans Tanker om Skriftet **Hofraad Amsel Mejers Levnet** af Grosserer Nathanson. I det hele underskriver jeg min Correspondents Dom om dette Skrift, som har giort saamegen Opsigt, og da Oplaget siges snart at være udsolgt, meddeler jeg saameget hellere dette Brev som dets Læsning vil sætte dem der ikke

kiender Hr. Nathansons Skrift istand til at oversee dets Indhold. Det erfares her, at den afdøde Meier allerede i sin Barndom lagde overordentlige Anlæg for Dagen, at han af Naturen havde et let Nemme, et lyst Blik og en god Forstand, men at hans Underviisning var forsømt i den Grad, at han ikke eengang lærte at føre noget i Pennen. Hans Broder Moses blev tidlig hans Handels-Compagnon, og disse to vidste snart ved Handel med Knappe, Silke og deslige at samle sig nogle Hundrede Rigsdaler; nu fik de ved Moderens Hielp Credit hos hendes Fader, en betydelig Handelsmand i Altona, og derved steg deres Handel naturligviis Dag for Dag. Sytten Aar var Mejer gammel, da han giorde sin første Reise til Leipziger Messe, og giorde Indkiøb af Varer fra første Haand. I Aaret 1776 giftede han sig, og fik en Medgift af nogle tusinde Specier; hans Formue var

i dette Aar steget til 12000 Specier; Aarene 1777, 78, 79 antages for at have været den lykkeligste Periode i hans Handel, hans Credit Udenlands var i det sidstnævte Aar 120,000 Specier; indtil 1780 handlede Mejer kun med Kramvare, og i dette Aar blev han Grosserer, i Aaret 1782 døde hans Broder og Associerede; nogle Aar efter dette Dødsfald var han meget uheldig i Handlen og led betydeligt Tab, og fra den Tid skriver sig hans Sparesyge, den han drev til en saadan Yderlighed, at han ofte miskjendtes; men af den Ulykkelige blev hans Raad og Daad aldrig forgieves søgt. Fra 1785 logde han sig efter den ostindiske Handel og i Aaret 1789 begyndte han først med Vexel Handlen; i Aaret 1793 tog han nuværende Grosseer Trier, som i 10 Aar havde været Contoir-Betjent hos ham, i Compagnie med sig. Huset overstod den bekjendte Handelskrisis i Aaret 1799, og godtgiorde derved sin Fasthed, og i 1800 be-

gyndte det først sine store Vexel-Forretninger for egen Regning, da det tilforn ikkun havde udført Commissioner i denne Handel.

Under den for Fædrelandet ulykkelige Periode, der medførde Pengevæsenets Ruin, viste Mejer sin Driftighed som en sagkyndig Mand, ved at understøtte med Raad og Daad Regjeringens Bestræbelse. Saare læseværdige ere hans Forslag til Pengevæsenets Forbedring, som har til Titel: *Forslag til at tilintetgiøre ufunderede Papiirspenge, og isteden for disse at indføre et Pengevæsen, der grunder sig paa Realiteter.* Kraftige og fyndige ere hans Ord, som man kunde ønske med lysende Bogstaver at være prægede over ethvert Lands Finansinretning, nemlig: "Ødelægges ikke et "Land ved Underbalance i Handelen, Luxus, "Misvæxt, Rustninger og Krig, saa bliver "det i Sandhed aldeles ødelagt ved ufunderede "Papiirspenge, især saadanne som ere under-"kastede Udlændningens vilkaarlige Kours".

Bankseddlernes Fundering ansaae Meier for den eneste Redningsmiddel for Pengevæsenet og hans Forslag hertil, som fornemlig gik ud paa en Formueskat, synes vel overtænkt og røber Sagkundskab.

Da Ukyndighed og Avindsyge fordømte ham og hvem der under Pengevæsenets paafølgende Katastropher dreve Verelhandel, foragtede han den ufortiente Dadel og Hr. N. anfører i denne Henseende følgende djerve Ord af ham: hvad ændser jeg Andres Urimelighed? "hvorfor holde de ikke op med deres "Ødslen med udenlands Tant? hvorfor komme "de til mig med deres Sølv? jeg skiuler det "ikke, men jeg seer gierne at det kommer frem "af sit Skjul til Landets Tarv, til Boden "paa Handlens Underbalance, til at dække "mine overdaadige Medborgeres Ødselhed; "da jeg enten leverer Sølvet paa Bankcomp= "toiret eller sælger Verler for det paa Børsen, "og den almindelig Mening kan i denne Sag

"ikke være Lov for mig. Jeg handler efter "velgrundet Overbeviisning; Andre snakke ef- "ter uoverlagt Forudsatning."

Da Engellændernes Ophold her satte en stor Deel Guld og Sølv i Omløb, opkjøbte Mejer alt hvad der kunde overkommes, overlod Regieringen 1 Million Mk. Banco deraf til en lav Cours og solgte paa Børsen for ½ Million Mk. i Vexler. Ved denne og ved lignende Handlinger giorde Mejer alt til at modstaae Agiotagens Opkomst og dog maatte han taale at beskyldes for at være Agioteur.

Ved personlig at lære Kongen (der kaldte ham) at kjende, indtoges han af Kiærlighed for den ædle Fyrste, og arbeidede fra den Tid med fordobblet Iver paa Finansvæsenets Forbedring. Af den Plan han til dette Øiemed gav Kongen blev adskilligt fulgt, men ikke alt, hvilket smertede ham, da han ansaae Planen for en Kjede, i hvilken hvert Led var nødvendigt.

Mismodig over den almindelige Ulykke, miskjendt og misundt af en stor Deel blandt sine Medborgere gik Mejer ud af Handelen og udførte i Aarene 1809 og 10 næsten ingen Forretninger, men var blot Tilskuer.

De tildeels latterlige Beskyldninger som giordes Mejer; at han havde skaffet sig en stor Deel af Ba-kens Skillemynt, drøvtes her nøie og deres Falskhed lægges for Dagen for Enhver, der vil bruge sin Fornuft.

Handelshusets fortsatte Operationer til at modstaae Coursens Forværrelse fremstilles her indtil det i 1812 maatte erklære sig uformuende til længere at fortsætte disse, og et hædrende Reskript fra H. M. Kongen er Minde om den Tak, Fædrelandet skylder dets Bestræbelser til at understøtte Landsfaderens Hensigter.

60 Aar var Mejer da han døde; Handelshusets Associerede meldte hans Død til Hædersmanden Jessen, og modtoge i et vakkert Brev fra ham Tilkjendegivelsen om Kongens Deeltagelse i deres Sorg.

Mejers Testamente vidner om den Simpelhed og Godmodighed, der vare Hovedtrækkene af hans Karakter. Hans Formue bestod i et ringe Indbo, 294000 Rbdlr. S. V. i Obligationer, 50000 i Prioriteter og

400000 Mark Banko. I Aaret 1807 eie=de han 750000 Mark og ovenanførte, som udgiorde hans Formue ved hans Død kan an=slaaes til 575000 Mk. altsaa var hans Mid=ler i Krigens Aar sjunken over 175000 Mk. Banko.

Herr N. slutter dette Skrivt med nogle faare læseværdige Fragmenter om hans Troes=forvandtes Stilling, og om det inhumane Skrig, som allevegne gienlyder om Jødernes Skadelighed. Den Frimodighed, hvormed han her yttre sine Tanker, giør hans Hierte ikke mindre Ære end de sunde Raisonnements hædre hans Forstand. Og vil Ingen frem=staae for at drøvte hans Tale? sandeligen den Kamp, den ædsker til vilde, sine fra et stu=dio ført, være tusend Gange interessantere end Geniernes om Ord og Kommater. Men hans Grunde mødes ikke med Oversættelser af Unser Verkehr eller med lystige Epigram=mer. En S. Phiseldek, en A. S. Ørsted ere Mænd, af hvilke Publikum med Rette turde vente en Stemme til Giensvar fra de Kristnes Side. Et Hovedspørgsmaal blive derved ogsaa: har Grosserer Nathanson og har de blandt hans Troesforvandte, der formaae at virke paa Samfundet, udrettet hvad der stod

i deres Magt til dets Bedste? Have de det, saa sige vi med Schiller:

Dem Verdienste seinen Kronen!

og en taknemmelig Efterslægt skulle bevare deres Minde!

Ikke kunne vi negte at Hr. Ns. Yttringer røbe Uvillie og Krænkelse, der har ført hans Pen, endskiøndt han paastaaer sig at være ophøiet over deslige Følelser.

Er det Mængden af Mennesker der dømme, som har Værd for ham, eller er det disse Mennesker selv? Var han uvidende om, at blandt Kjøbenhavns Indvaaner, Tusende kjendte den afdøde Mejer som en grundærlig og i Stilhed godgiørende Mand, og skal ikke disses Dom kunne veie op mod andre 5 Tusendes, der fordømte ham fordi han var Jøde? Hvilken Rigmand har Publikums Gunst? taltes der om Mejer saa foragtelig som om en og anden kristen Grosserer, der som Mejer har begyndt med intet, og nu kommanderer Tønder Guld?

Sandeligen enhver Kristen kan gaae rolig til sin Grav med Mejers Eftermæle!

I øvrigt har Nathanson sat sin Velgiører et Minde, der er hans Taknemmelighed, hans Følelser for den Afdødes sande Fortjenester værdigt.
